

Piotr Józwiak*

NIEKTÓRE PROBLEMY STRONY PODMIOTOWEJ DELIKTU DYSCYPLINARNEGO

Streszczenie

Przedmiotem niniejszego artykułu jest problematyka strony podmiotowej deliktu dyscyplinarnego. Celem artykułu jest określenie charakteru prawnego i struktury deliktu dyscyplinarnego. Jego zrealizowanie wymaga odpowiedzi na pytanie, czy odpowiedzialność dyscyplinarna jest rodzajem odpowiedzialności umownej, czy też realizacją zadania zleconego przez państwo lub realizacją państwowego prawa karania (a więc jest odpowiedzialnością o charakterze publicznoprawnym). W pracy omówiono podstawowe założenia związane z deliktami dyscyplinarnym *sensu largo* (w szerokim tego słowa znaczeniu).

Słowa kluczowe: odpowiedzialność dyscyplinarna, sankcje dyscyplinarne, delikt dyscyplinarny, strona podmiotowa

Uwagi ogólne

Na wstępie może pojawić się pytanie, dlaczego w opracowaniu poświęconym stronie podmiotowej przestępstwa zajęto się także deliktami dyscyplinarnymi. W tym kontekście należy jednak podkreślić, iż problematyka związana

---

* dr Piotr Józwiak, SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny Wydział Zamiejscowy w Poznaniu, adres e-mail: pjozwiak@swps.edu.pl

z odpowiedzialnością dyscyplinarną jest najczęściej podejmowana właśnie w podręcznikach poświęconych wykładowi z zakresu prawa karnego¹. Co więcej, niektórzy wprost zaliczają prawo dyscyplinarne do prawa karnego². Inni uznają prawo dyscyplinarne za szczególną gałąź prawa karnego³. Jeszcze inni wskazują, że delikty dyscyplinarne są czynami zabronionymi w szerokim tego słowa znaczeniu⁴. Są wreszcie i tacy, którzy do określenia przewinienia zawodowego używają pojęcia „przestępstwo dyscyplinarne”⁵.

W orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego wskazuje się zaś, iż odpowiedzialność dyscyplinarna należy do szerokiej rodziny odpowiedzialności o charakterze represyjnym, przy egzekwowaniu której należy stosować wszystkie gwarancje ustanowione w rozdziale II Konstytucji RP⁶. Postępowania dyscyplinarne zalicza się zaś dość powszechnie do postępowań karnych *sensu largo* w rozumieniu Konstytucji, które swym zakresem obejmują wszelkie postępowania związane z wymierzeniem sprawcy kary⁷.

Wskazane cechy odpowiedzialności dyscyplinarnej powodują, iż w zasadzie nikt nie kwestionuje nie tylko jej represyjnego charakteru, ale również

---

¹ J. Makarewicz, *Prawo karne ogólne*, Kraków 1914, s. 3–4; K. Buchała, *Prawo karne materialne*, Warszawa 1980, s. 30; M. Cieślak, *Polskie prawo karne. Zarys systemowego ujęcia*, Warszawa 1994, s. 22–23; K. Buchała, A. Zoll, *Polskie prawo karne*, Warszawa 1995, s. 6–7; W. Świda, *Prawo karne*, Warszawa 1989, s. 16–17; W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie prawo karne*, Kraków 2010, s. 30–32; M. Królikowski, R. Zawłocki, *Prawo karne*, Warszawa 2015, s. 38–39.

² Tak np. J. Makarewicz, *op. cit.*, s. 3–4.

³ Tak np. W. Świda, *op. cit.*, s. 16; M. Cieślak, *op. cit.*, s. 22–23.

⁴ Tak np. K. Buchała, Z. Zoll, *op. cit.*, s. 6–7; W. Wróbel, A. Zoll, *op. cit.*, s. 30–31.

⁵ Tak np. A. Melichar, *Uwagi odnośnie zmiany przepisów U.S.P o odpowiedzialności dyscyplinarnej*, „Czasopismo Sędziowskie” 1937, nr 5, s. 245; A. Bobkowski, *Istota prawna przepisów dyscyplinarnych. Dokończenie*, „Przegląd Policyjny” 1937, nr 5, s. 374. Pojęciem przestępstwa dyscyplinarnego posłużono się również w dekreście Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 7 sierpnia 1939 r. – Przepisy dyscyplinarne dla sił zbrojnych (art. 31, ust. 2, pkt 2 oraz art. 32, ust. 5). Co jednak interesujące, S. Śliwiński, w swoim doskonałym podręczniku do prawa karnego, używając pojęcia „urzędnicze przestępstwo dyscyplinarne”, nie zalicza jednak prawa dyscyplinarnego do dziedziny prawa karnego. Por. S. Śliwiński, *Prawo karne materialne*, Warszawa 1946, s. 10.

⁶ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 7 marca 1994 r., K 7/93, OTK 1994, cz. I, s. 41; wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 8 lipca 2003 r., P 10/02, OTK ZU 2003, na 6A, poz. 62; wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 29 czerwca 2010 r., P 28/09, OTK ZU 2010, nr 5A, poz. 52.

⁷ L. Gardocki, *Prawnokarna problematyka sędziowskiej odpowiedzialności dyscyplinarnej*, w: *Przestępstwo – kara – polityka kryminalna. Problemy tworzenia i funkcjonowania prawa. Księga jubileuszowa z okazji 70. rocznicy urodzin Profesora Tomasza Kaczmarka*, red. J. Giezek, Zakamycze 2006, s. 191; M. Błaszcyk, w: *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do art. 32–116, t. 2*, red. R. Zawłocki, M. Królikowski, Warszawa 2010, s. 1024. Por. też P. Józwiak, *Odpowiedzialność dyscyplinarna w sporcie*, Poznań 2014, s. 100–111.

i tego, że odpowiedzialność tego rodzaju musi opierać się na zasadzie winy⁸. Samo zagadnienie winy w sprawach dyscyplinarnych nie jest jednak przedmiotem szerszej dyskusji w doktrynie. Dominuje przekonanie, iż w odniesieniu do tej problematyki należy posługiwać się pojęciami i rozwiązanymi wypracowanymi w tej kwestii w prawie karnym⁹.

Przyjęcie, iż odpowiedzialność dyscyplinarna opiera się na zasadzie winy, skutkuje koniecznością przeprowadzenia rozważań na temat relacji zachodzących pomiędzy winą a stroną podmiotową deliktów dyscyplinarnych. Przed przejściem do tych rozważań konieczne wydaje się jednak rozstrzygnięcie tego, na której ze znanych koncepcji winy opiera się odpowiedzialność dyscyplinarna w polskim systemie prawnym.

Używanie niejednokrotnie przez doktrynę, jak i judykaturę pojęć: „wina umyślna” oraz „wina nieumyślna”, względnie „zawinienie umyślne” lub „zawinienie nieumyślne”, w odniesieniu do sprawców deliktów dyscyplinarnych, mogłoby sugerować, iż odpowiedzialność dyscyplinarna jest oparta na tzw. psychologicznej koncepcji winy¹⁰.

Z drugiej jednak strony w nielicznych opracowaniach poświęconych temu zagadnieniu przyjmuje się, iż odpowiedzialność dyscyplinarna, podobnie jak odpowiedzialność karna, opiera się na tzw. normatywnej teorii winy¹¹. Przyjając

---

⁸ L. Gardocki, *Prawnokarna...*, s. 191–192; J.R. Kubiak, J. Kubiak, *Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziów*, „Przegląd Sądowy” 1994, nr 4, s. 6; W. Kozielowicz, *Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziów. Komentarz*, Warszawa 2005, s. 76; P. Kardas, *Przewinienie dyscyplinarne o charakterze ciągłym*, „Rejent” 2010 (wydanie specjalne „Odpowiedzialność dyscyplinarna notariusza”), s. 108.

⁹ Tak np. wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 4 października 2006 r., II SA/WA 908/06, LEX nr 284495; D. Korczyński, *Wina, jako przesłanka odpowiedzialności dyscyplinarnej funkcjonariuszy służb mundurowych*, w: *Węzłowe problemy prawa dyscyplinarnego w służbach mundurowych*, red. P. Józwiak, K. Opaliński, Piła 2012, s. 16; R. Giętkowski, *Odpowiedzialność dyscyplinarna w prawie polskim*, Gdańsk 2013, s. 231–233.

¹⁰ Por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 maja 2006 r., SNO 19/06, LEX nr 472175; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 maja 2007 r., SNO 28/07, LEX nr 471856; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 maja 2010 r., SDI 19/13, LEX nr 1363208; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 30 sierpnia 2013 r., SNO 21/13, LEX nr 1363210. Por. też R. Giętkowski, *op. cit.*, s. 231–232. Nie można jednak tracić z pola widzenia tego, że w orzecznictwie możemy również spotkać się z używaniem terminologii (np. nieświadoma nieumyślność) charakterystycznej dla obecnie obowiązującego kodeksu karnego, który w odróżnieniu od kodeksu karnego z 1969 r. zrezygnował z posługiwania się terminami „wina umyślna” i „wina nieumyślna”. Por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26 lutego 2015 r., SNO 3/15, LEX nr 1656523.

¹¹ P. Józwiak, *Odpowiedzialność...*, s. 194 i n.; *idem*, *Wina jako przesłanka odpowiedzialności dyscyplinarnej w służbach mundurowych*, w: *Wina w prawie dyscyplinarnym służb mundurowych*, red. P. Józwiak, W. Kozielowicz, K. Opaliński, Piła 2015, s. 57. Dla pełnej jasności obrazu warto podkreślić, iż normatywna teoria winy może występować w dwóch odmianach: tzw. czystej teo-

należy, iż podobnie jak w prawie karnym ustawodawca wyłącza raczej oparcie odpowiedzialności dyscyplinarnej na tzw. psychologicznej koncepcji winy, którą kodeks karny wprost odrzucił. Słusznie zauważa W. Wróbel, iż powrót do prostego psychologicznego rozumienia winy jest już raczej niemożliwy¹². Stwierdzenie to jest również aktualne w odniesieniu do winy w prawie dyscyplinarnym. Autor niniejszego opracowania kilkakrotnie opowiadał się za przyjęciem – na płaszczyźnie wybranych rodzajów odpowiedzialności dyscyplinarnej (w służbach mundurowych i sporcie) – tzw. normatywnej koncepcji winy. Pogląd ten ulega znacznemu wzmocnieniu, jeżeli zauważymy, iż zarówno w opracowaniach karnistycznych, jak i cywilistycznych podkreśla się, iż to właśnie normatywna koncepcja najlepiej oddaje istotę winy na płaszczyźnie obu tych gałęzi¹³. Nie ma żadnych powodów, aby inaczej ujmować to zagadnienie na gruncie odpowiedzialności dyscyplinarnej.

Mając jednak na uwadze tytuł niniejszego opracowania, należy odpowiedzieć na pytanie, czy w przypadku odpowiedzialności dyscyplinarnej można w ogóle mówić o stronie podmiotowej przewinienia dyscyplinarnego, na wzór rozwiązań funkcjonujących w prawie karnym i prawie wykroczeń.

Problem ten ulega znacznemu spotęgowaniu, gdy dostrzeżemy, iż w prawie dyscyplinarnym mamy do czynienia z pewnym odstępstwem od zasady *nullum crimen sine lege*. Nie jest bowiem możliwe stworzenie zamkniętego katalogu przewinień dyscyplinarnych¹⁴. Z tego też względu określenie deliktu dyscyplinarnego następuje w formie blankietowej, zwłaszcza poprzez odesłanie do zwyczajów oraz zasad etyki przyjętych w danej grupie społecznej, a także do orzeczeń dyscyplinarnych¹⁵. Zdaniem niektórych autorów prowadzi to do sytuacji, w której

---

rii normatywnej winy oraz tzw. kompleksowej teorii winy. Zwolennicy tej ostatniej teorii nadal posługują się podziałem na winę umyślną oraz winę nieumyślną. Oznacza to, że posługiwanie tymi pojęciami nie zawsze musi więc oznaczać aprobatę dla tzw. psychologicznej teorii winy. W polskim piśmiennictwie por. np. L. Gardocki, *Prawo karne*, Warszawa 2015, s. 55–59; A. Marek, V. Konarska-Wrozsek, *Prawo karne*, Warszawa 2016, s. 127 i n.

¹² W. Wróbel, *Wina i zawinienie a strona podmiotowa czynu zabronionego, czyli o potrzebie posługiwania się w prawie karnym pojęciem winy umyślnej i winy nieumyślnej*, w: *Przestępstwo...*, s. 658.

¹³ Tak np. A. Stelmachowski, *Zarys teorii prawa cywilnego*, Warszawa 1998, s. 214; W. Wróbel, A. Zoll, *op. cit.*, s. 317 i n.; L. Pohl, *Prawo karne. Wykład części ogólnej*, Warszawa 2012, s. 297.

¹⁴ Tak Z. Leoński, *Odpowiedzialność dyscyplinarna w prawie Polski Ludowej*, Poznań 1959, s. 218–219; A. Bobkowski, *op. cit.*, s. 362–363. Por. też wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 27 lutego 2001 r., K 22/00, OTK 2001, nr 3, poz. 48.

¹⁵ Z. Krzemiński, *Etyka adwokacka. Teksty, orzecznictwo, komentarz*, Warszawa 2008, s. 39.

na płaszczyźnie odpowiedzialności dyscyplinarnej w bardzo niewielkim stopniu jest respektowana, by nie rzec, iż jest wręcz łamana, tzw. zasada (dostatecznej) określoności czynów zabronionych¹⁶. W orzecznictwie oraz w doktrynie podkreśla się jednak, iż jest to odstępstwo dopuszczalne, zwłaszcza w sytuacji, gdy przepisy dyscyplinarne odwołują się do zasad etyki zawodowej, wydanych najczęściej na podstawie upoważnienia zawartego w konkretnej ustawie. Zasady te – nie mając charakteru powszechnie obowiązującego – stają się bowiem elementem konkretyzacji norm prawnych zawartych w ustawie, na podstawie której zostały wydane¹⁷.

Jednocześnie, typizując określone delikty dyscyplinarne, wielu autorów dość swobodnie używa pojęcia „znamiona deliktu (przewinienia) dyscyplinarnego”¹⁸. Nie ma więc żadnych przeszkód do tego, aby w odniesieniu do przewinień dyscyplinarnych – podobnie jak w przypadku innych czynów zabronionych (przestępstw czy wykroczeń) – mówić o ustawowych znamionach podmiotu, strony podmiotowej, strony przedmiotowej oraz przedmiotu ochrony.

Powyższe uwagi pozwalają na przejście do dalszych rozważań, dotyczących właśnie ustawowych znamion strony podmiotowej deliktu dyscyplinarnego. Kilkadziesiąt istniejących aktów prawnych o charakterze ustawowym i podstawowo-

---

¹⁶ A.J. Szwarz, „Karny” charakter odpowiedzialności dyscyplinarnej w sporcie, w: *Rozważania o prawie karnym. Księga pamiątkowa z okazji siedemdziesięciolecia urodzin Profesora Aleksandra Ratajczaka*, red. A.J. Szwarz, Poznań 1999, s. 282; A.J. Szwarz, *Znaczenie i problemy odpowiedzialności dyscyplinarnej w sporcie*, w: *Odpowiedzialność dyscyplinarna w sporcie*, red. A.J. Szwarz, Poznań 2001, s. 24; E. Zielińska, *Odpowiedzialność zawodowa lekarza i jej stosunek do odpowiedzialności karnej*, Warszawa 2001, s. 196; W. Wróbel, A. Zoll, *op. cit.*, s. 31.

¹⁷ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 15 grudnia 1999 r., P 6/99, Z.U. 1999, nr 7, poz. 164; P. Józwiak, *Naruszenie zasad etyki zawodowej w służbach mundurowych jako przesłanka odpowiedzialności dyscyplinarnej w kontekście zasady nullum crimen sine lege*, w: *Zasady etyki zawodowej w służbach mundurowych*, red. P. Józwiak, K. Opaliński, Piła 2013, s. 68; *idem*, *Zasada nullum crimen sine lege w postępowaniu dyscyplinarnym*, w: *Nullum crimen sine lege*, red. I. Sepiolo, Warszawa 2013, s. 391–397.

¹⁸ Pojęciem „znamiona przewinienia dyscyplinarnego” posługują się m.in. A. Bojańczyk, T. Razowski, *Konsekwencje procesowe przewinienia dyscyplinarnego będącego przestępstwem*, „Prokuratura i Prawo” 2009, nr 11–12, s. 43; A. Siuchniński, I. Ramotowska, *Problematyka zbiegu realnego przewinień dyscyplinarnych w orzecznictwie sądów dyscyplinarnych w 2006 r.*, w: *Orzecznictwo Sądu Najwyższego w sprawach dyscyplinarnych 2006*, Warszawa 2007, s. 377; S. Maj, *Postępowanie dyscyplinarne w służbach mundurowych*, Warszawa 2008, s. 66; G.B. Szczygieł, *Kara dyscyplinarna umieszczenia w celi izolacyjnej a standardy międzynarodowe*, w: *Aktualne problemy prawa karnego, kryminologii i penitencjarystyki. Księga ofiarowana Profesorowi Stefanowi Lelentalowi*, red. K. Indecki, Łódź 2004, s. 258; P. Kardas, *op. cit.*, s. 108–109. Także art. 58 ustawy z dnia 14 lutego 1991 – Prawo o notariacie (Dz.U. z 2017 r., poz. 2291) – we fragmencie poświęconym odpowiedzialności dyscyplinarnej – stanowi wprost o „znamionach czynu zarzucanego obwinionemu”.

wym (rozporządzenia, statuty, regulaminy dyscyplinarne), regulujących kwestię odpowiedzialności dyscyplinarnej w różnych grupach społecznych, powoduje, iż nie jest możliwe zaprezentowanie jednego, wspólnego modelu ujmowania strony podmiotowej deliktów dyscyplinarnych w polskim systemie prawnym. Można natomiast wskazać na pewne ogólne sposoby ujęcia tego zagadnienia.

Wybrane modele ujmowania strony podmiotowej deliktów dyscyplinarnych w polskim prawie

1. Niektóre przepisy dyscyplinarne wprost wskazują, iż do pociągnięcia sprawcy do odpowiedzialności dyscyplinarnej konieczne jest przypisanie mu umyślności, względnie nieumyślności. Rozwiązanie takie spotykamy np. w art. 16 ust. 2 u.d.w.¹⁹ Jednocześnie ustawa w żaden sposób nie wyjaśnia, w jaki sposób należy rozumieć te pojęcia. Bezsporne jest przy tym to, że wyjaśnienie pojęć umyślność i nieumyślność odnajdujemy w art. 9 k.k.²⁰ Pomimo tego, że przepisy dyscyplinarne funkcjonujące w wojsku nie odsyłają do bezpośredniego stosowania kodeksu karnego, nie powinno budzić żadnych wątpliwości, że kodeks karny stanowi ustawę, która może być uznana za istotną (podstawową) dla problematyki odpowiedzialności dyscyplinarnej w wojsku. Sama ustawa o dyscyplinie wojskowej wymienia cały szereg instytucji, które są uregulowane w kodeksie karnym (np. warunkowe umorzenie postępowania karnego, stopień szkodliwości przewinienia), a kodeks karny wielokrotnie w części wojskowej odsyła do przepisów dyscyplinarnych funkcjonujących w wojsku (art. 321 k.k., art. 331 k.k., art. 333 k.k.). Stosując więc powszechnie przyjęte, zwłaszcza w prawie represyjnym, dyrektywy wykładni, należy przyjąć, iż dla zdefiniowania pojęcia umyślności oraz nieumyślności z art. 16 ust. 2 u.d.w. można posłużyć się treścią art. 9 k.k.²¹

¹⁹ Ustawa z dnia 9 października 2009 r. o dyscyplinie wojskowej (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r., poz. 2024).

²⁰ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r., poz. 2204), zwany też k.k.

²¹ Zgodnie z jedną z reguł tzw. derywacyjnej koncepcji wykładni, wykorzystywanej szeroko w orzecznictwie Sądu Najwyższego w sprawach karnych, gdy w danym akcie prawnym brak jest definicji legalnej danego wyrażenia, należy sprawdzić, czy definicja taka występuje w innej ustawie uznanej za podstawową dla danej dziedziny, a jeśli jest, należy ją uwzględnić. Jak się wydaje, wobec braku definicji pojęć umyślność i nieumyślność na płaszczyźnie przepisów dyscyplinarnych funkcjonujących w wojsku należy sięgnąć do innej ustawy, którą w tym przypadku może i powinien być właśnie kodeks karny. Por. na temat faz procesu wykładni M. Zieliński, *Wykładnia prawa. Zasady, reguły, wskazówki*, Warszawa 2010, s. 330–331; Ł. Pohl, *op. cit.*, s. 74–78.

W konsekwencji tego do opisanego wojskowego przewinienia dyscyplinarnego, charakteryzującego się albo umyślnością, albo nieumyślnością, można również wykorzystać dorobek doktryny i judykatury wypracowany na płaszczyźnie strony podmiotowej przestępstw.

Jeszcze inne ujęcie strony podmiotowej deliktu dyscyplinarnego odnajdujemy m.in. w art. 132 a u.pol.²², art. 108 u.c.b.a.²³ Z przywołanych przepisów wynika, iż przewinienie dyscyplinarne jest zawinione wtedy, gdy funkcjonariusz albo ma zamiar jego popełnienia, czyli chce je popełnić, albo przewidując możliwość jego popełnienia, na to się godzi, albo gdy nie mając zamiaru jego popełnienia, popełnia je jednak na skutek niezachowania ostrożności wymaganej w danych okolicznościach, mimo że możliwość taką przewidywał albo mógł i powinien przewidzieć. Skonstruowane w ten sposób przepisy również stanowią w pewnym sensie powtórzenie treści art. 9 k.k., z tym wszakże zastrzeżeniem, iż nie posługują się wprost pojęciem umyślności i nieumyślności²⁴. M. Byczyk i M. Kowalewska formułują pewne wątpliwości związane z takim ujęciem wskazanych przepisów, albowiem dochodzi w nich do pewnego pomieszania strony podmiotowej z przesłanką zawinienia²⁵. Jednocześnie autorzy ci sugerują trzy możliwe uzasadnienia teoretyczne takiego rozwiązania. Po pierwsze, możliwe jest uznanie, iż ustawodawca świadomie używa pojęcia zawinionego przewinienia dyscyplinarnego, nawiązując w ten sposób do tzw. psychologicznej koncepcji winy²⁶. Po drugie, nie można wykluczyć tego, że ustawodawca w art. 132 a u.pol. wyraźnie formułuje jedną z przesłanek zawinienia, jaką jest popełnienie przewinienia dyscyplinarnego umyślnie bądź nieumyślnie²⁷. Takiego rozwiązania zdaje się nie wykluczać W. Koziulewicz, który umyślność lub nieumyślność czynu sprawcy zalicza do warunków przypisania sprawcy winy w chwili czynu zabronionego²⁸. Po trzecie, zdaniem przywołanych autorów, dopuszczalne jest przyjęcie założenia, iż ustawodawca świadomie formułuje pewien model odpo-

²² Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r., poz. 2067 z późn. zm.).

²³ Ustawa z 9 czerwca 2006 r. o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r., poz. 1993 z późn. zm.).

²⁴ R. Giętkowski, *op. cit.*, s. 231.

²⁵ Por. szeroko M. Byczyk, M. Kowalewska, *Zasady etyki zawodowej w służbach mundurowych a reguły ostrożności*, w: *Zasady etyki...*, s. 13 i n.

²⁶ *Ibidem*, s. 20.

²⁷ M. Byczyk, M. Kowalewska, *op. cit.*, s. 21.

²⁸ W. Koziulewicz, *Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziów, prokuratorów, adwokatów, radców prawnych i notariuszy*, Warszawa 2012, s. 53.

wiedzialności dyscyplinarnej, a usiłując zawrzeć w nim pewne cechy odpowiedzialności karnej, celowo podkreśla jej odmienny charakter poprzez odwołanie się do reguł znaczeniowych języka potocznego²⁹.

2. Powyżej omówiono sytuacje, w których przepisy dyscyplinarne pozwalają na zrekonstruowanie strony podmiotowej określonego przewinienia z treści poszczególnych przepisów dyscyplinarnych. Znaczna część ustaw regulujących problematykę odpowiedzialności dyscyplinarnej nie zawiera jednak żadnych regulacji, które wprost odnosiłyby się do umyślności lub nieumyślności deliktu dyscyplinarnego. W ramach tej grupy da się wyróżnić takie rozwiązania, które odsyłają do bezpośredniego stosowania niektórych (zazwyczaj rozdziały od I do III) przepisów części ogólnej kodeksu karnego (np. art. 95 n pkt 2 pr.adw³⁰, art. 74¹ pkt 2 u.r.p.³¹, art. 112 pkt 2 u.i.l.³²). Takie rozwiązanie powoduje zaś, iż w tych grupach zawodowych dopuszczalne jest odpowiednie stosowanie znajdującego się w części ogólnej kodeksu karnego art. 9, który – co oczywiste – odnosi się do tzw. strony podmiotowej czynu zabronionego³³.

Większy problem pojawia się jednak wtedy, gdy poszczególne przepisy dyscyplinarne nie tylko w ogóle nie odnoszą się do strony podmiotowej deliktów dyscyplinarnych, ale również nie zawierają odesłania do odpowiedniego stosowania przepisów części ogólnej kodeksu karnego³⁴. Taka sytuacja wystę-

²⁹ M. Byczyk, M. Kowalewska, *op. cit.*, s. 21.

³⁰ Ustawa z dnia 26 maja 1982 r. – Prawo o adwokaturze (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r., poz. 2368 z późn. zm.).

³¹ Ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r., poz. 1870 z późn. zm.).

³² Ustawa z dnia 2 grudnia 2009 r. o izbach lekarskich (tekst jedn. Dz.U. z 2016 r., poz. 522 z późn. zm.).

³³ P. Józwiak, *Odpowiednie stosowanie w postępowaniu zawodowym lekarzy przepisów Kodeksu karnego*, w: *Medyczne prawo karne*, red. T. Gardocka, D. Jagiełło, Warszawa 2016, s. 168–169.

³⁴ Do niedawna tego rodzaju rozwiązanie funkcjonowało w zdecydowanej większości przepisów dyscyplinarnych. O ile poszczególne ustawy odsyłały do odpowiedniego stosowania w sprawach dyscyplinarnych przepisów kodeksu postępowania karnego, o tyle do wyjątków należało odesłanie do odpowiedniego stosowania przepisów kodeksu karnego. W doktrynie apelowano o wyraźne umożliwienie odpowiedniego stosowania w sprawach dyscyplinarnych w poszczególnych grupach zawodowych nie tylko przepisów kodeksu postępowania karnego, ale również kodeksu karnego, w tym zwłaszcza jego części ogólnej. Tak m.in. E. Zielińska, *op. cit.*, s. 165; W. Kozielowicz, *Stosowanie prawa karnego materialnego i procesowego w postępowaniu dyscyplinarnym w sprawach sędziów (zarys problematyki)*, w: *W kręgu teorii i praktyki prawa karnego. Księga poświęcona pamięci Profesora Andrzeja Wąska*, red. L. Leszczyński, E. Skrętowicz, Z. Hołda, Lublin 2005, s. 464; P. Józwiak, *Odpowiedzialność dyscyplinarna w adwokaturze – de lege lata i de lege ferenda*, w: *Postępowania dyscyplinarne w wolnych zawodach prawniczych*.

puje m.in. na płaszczyźnie odpowiedzialności dyscyplinarnej nauczycieli akademickich, studentów i doktorantów³⁵. Zagadnienie to było przedmiotem dyskusji zarówno w doktrynie, jak i orzecznictwie. Dominuje przekonanie, iż w sytuacji, gdy żaden z przepisów nie daje wprost możliwości odpowiedniego stosowania kodeksu karnego, należy sięgać na zasadzie *analogia iuris* do podstawowych instytucji prawa karnego materialnego³⁶. Odnotować jednak trzeba, że możliwość odpowiedniego stosowania wtedy przepisów prawa karnego spotyka się w doktrynie nie tylko z uznaniem, ale również z krytyką. Najczęściej przywoływanym kontrargumentem jest okoliczność, iż gdyby ustawodawca chciał, aby we wszystkich sprawach dyscyplinarnych zachodziła możliwość odpowiedniego stosowania przepisów części ogólnej kodeksu karnego, uczyniłby to w sposób wyraźny, tak jak to czyni, odwołując się niejednokrotnie w sprawach nieuregulowanych do kodeksu postępowania karnego³⁷. Dotyczy to zwłaszcza tych ustaw, w których sprawy o charakterze materialnoprawnym są uregulowane w sposób wyczerpujący i nie zachodzi konieczność odpowiedniego stosowania części ogólnej kodeksu karnego³⁸.

W sporze tym, zwłaszcza w kontekście możliwości zastosowania na zasadzie analogii art. 9 k.k., rację należy przyznać – co do zasady – pierwszemu z zaprezentowanych stanowisk, z tym wszakże zastrzeżeniem, iż nie da się przyjąć pewnego ogólnego założenia dopuszczającego albo wykluczającego każdorazowo możliwość odpowiedniego stosowania w sprawach dyscyplinarnych wszystkich przepisów części ogólnej kodeksu karnego. Każda instytucja powinna być rozpatrywana osobno na płaszczyźnie poszczególnych przepisów

---

Model ustrojowy i praktyka, red. A. Bodnar, P. Kubaszewski, Warszawa 2013, s. 77. Postulaty te w wielu przypadkach zostały uwzględnione przez ustawodawcę i w aktualnym stanie prawnym zdecydowanie częściej, niż miało to miejsce jeszcze kilka lat temu, spotykamy regulacje, które wprost pozwalają na odpowiednie stosowanie w sprawach dyscyplinarnych przepisów części ogólnej kodeksu karnego.

³⁵ Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r., poz. 2183).

³⁶ Tak m.in. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 listopada 2003 r., SND 67/03, OSNSD 2003, nr 2, poz. 61; E. Zielińska, *op. cit.*, s. 161–166; W. Koziół, *Odpowiedzialność dyscyplinarna...*, s. 53–54; R. Giętkowski, *op. cit.*, *passim*.

³⁷ Tak m.in. K. Zawadzki, *Kara łączna w postępowaniu dyscyplinarnym*, „Palestra” 1968, nr 2, s. 3–9; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 października 1998 r., III RN 67/98, OSNP 1999, nr 13, poz. 441; wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Olsztynie z dnia 6 maja 2009 r., II SA/Ol 129/09, Lex nr 558477.

³⁸ Tak wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Gorzowie Wielkopolskim z dnia 14 października 2008 r., II SA/Go 481/08, LEX nr 470067.

dyscyplinarnych³⁹. Gdy chodzi o stronę podmiotową deliktów dyscyplinarnych na gruncie tych ustaw, które pomijają tę kwestię milczeniem, a jednocześnie nie zawierają przepisów umożliwiających odpowiednie stosowanie części ogólnej kodeksu karnego, należy dopuścić na zasadzie analogii zastosowanie art. 9 k.k. Takie ujęcie problemu opierać się będzie na założeniu, iż nie sposób byłoby przyjąć, że odpowiedzialność dyscyplinarna, która jest niewątpliwie odpowiedzialnością represyjną, opiera się na innej zasadzie niż zasada winy. Zaprezentowane powyżej stwierdzenie, iż na płaszczyźnie odpowiedzialności dyscyplinarnej należy przyjąć tzw. normatywną teorię winy, powoduje, iż konieczne jest również odróżnienie strony podmiotowej od przesłanki zawinienia. Trudno zaś przyjąć inną definicję umyślności i nieumyślności niż ta przewidziana w art. 9 k.k. Byłoby bowiem głęboko niesprawiedliwe traktować jednego sprawcę (np. nauczyciela akademickiego⁴⁰) w sposób odmienny od innego sprawcy (np. lekarza⁴¹ lub żołnierza⁴²), który dopuścił się identycznego deliktu dyscyplinarnego, ale na gruncie tych ustaw, które w sposób bezsporny wspominają o umyślności albo nieumyślności lub też czynią to poprzez odpowiednie odesłanie do niektórych przepisów części ogólnej kodeksu karnego, w tym także do art. 9 k.k. Kryterium decydującym byłoby tu bowiem jedynie kryterium formalne, abstrahujące od charakteru i istoty odpowiedzialności dyscyplinarnej, która – co do zasady – musi być ujmowana jako odpowiedzialność represyjna, do której muszą znaleźć zastosowanie wszystkie gwarancje konstytucyjne, odnoszące się do odpowiedzialności karnej (tzw. odpowiedzialność karna *sensu largo*), o czym była już mowa we wstępie do niniejszego opracowania. Takie rozwiązanie, a więc

³⁹ Przykładowo autor niniejszego opracowania wyraził zasadnicze wątpliwości co do możliwości odpowiedniego stosowania, na płaszczyźnie spraw dyscyplinarnych policjantów, tych przepisów kodeksu karnego, które pozwalałyby na egzekwowanie względem obwinionego policjanta odpowiedzialności dyscyplinarnej z tytułu usiłowania. Por. szerzej P. Józwiak, *Odpowiednie stosowanie w sprawach dyscyplinarnych policjantów niektórych instytucji wykształconych w prawie karnym*, w: *Odpowiednie stosowanie przepisów innych ustaw w sprawach dyscyplinarnych w służbach mundurowych*, red. W. Kozielowicz, P. Józwiak, K. Opaliński, Piła 2017, s. 29–39.

⁴⁰ Zauważyć należy, iż w niniejszym opracowaniu wskazywano, iż w ustawie – Prawo o szkolnictwie wyższym brak jest przepisów umożliwiających wprost zastosowanie w sprawach dyscyplinarnych przepisów dotyczących umyślności lub nieumyślności.

⁴¹ Nie powinno budzić większych wątpliwości to, że art. 112 pkt u.i.l., który odsyła do odpowiedniego stosowania w sprawach dyscyplinarnych lekarzy m.in. rozdziałów I–III kodeksu karnego, a więc także przepisów dotyczących umyślności i nieumyślności. Por. P. Józwiak, *Odpowiednie stosowanie w postępowaniu...*, s. 164–165.

⁴² Wskazywano już, że ustawa o dyscyplinie wojskowej wyraźnie stanowi o przewinieniach dyscyplinarnych popełnianych umyślnie oraz nieumyślnie, odróżniając jednocześnie stronę podmiotową deliktu od winy.

wykluczające możliwość skorzystania z analogii do art. 9 k.k., byłoby sprzeczne z konstytucyjną zasadą równości, mającą swe początki już w starożytności⁴³.

3. Są wreszcie i takie delikty dyscyplinarne, co do których w praktyce i piśmiennictwie wskazuje się, iż wina, a w dalszej kolejności także umyślność, względnie nieumyślność, nie zawsze są konieczne do pociągnięcia sprawcy do odpowiedzialności dyscyplinarnej. W grę wchodzi tu w szczególności egzekwowanie sportowej odpowiedzialności dyscyplinarnej, w tym zwłaszcza odpowiedzialności za doping⁴⁴. Na płaszczyźnie sportowej odpowiedzialności dyscyplinarnej z tytułu dopingu akcentuje się wręcz, iż konieczność uwzględniania przy egzekwowaniu tego rodzaju odpowiedzialności przeżyć psychicznych, które towarzyszyły sprawcy stosującemu doping, a więc badania strony podmiotowej tego rodzaju czynu zabronionego, mogłoby wręcz uniemożliwić walkę z dopingiem w sporcie⁴⁵. Egzekwowanie odpowiedzialności dyscyplinar-

⁴³ Jeszcze na długo przed I wojną światową francuski profesor C. Bougle pisał: „W każdym razie idea równości, zanim stanęła u kolebki naszych społeczeństw nowoczesnych, ukazała się już przy schyłku społeczeństw starożytnych, a cywilizacja grecko-romańska jest więc i pod tym względem macierzą cywilizacji europejskiej” (pisownia oryginalna). Por. C. Bougle, *Idea równości. Studium socjologiczne* (przekład Zygmunta Poznańskiego), Lwów 1903, s. 60–61.

⁴⁴ Jeśli chodzi o sportową odpowiedzialność dyscyplinarną, to zauważyć należy, iż w doktrynie zdecydowanie dominuje przekonanie, że jest to tzw. odpowiedzialność podmiotowa, która musi opierać się na zasadzie winy. Tak m.in. M. Bojarski, *Zasady odpowiedzialności dyscyplinarnej w sporcie*, w: *Odpowiedzialność dyscyplinarna w sporcie*, Poznań 2001, s. 80; M. Gniatkowski, *Odpowiedzialność dyscyplinarna w sporcie na tle pokrewnych rozwiązań prawnych*, „Studia Prawnicze” 2004, z. 1, s. 77–79; M. Gniatkowski, *Odpowiedzialność dyscyplinarna w sporcie – kary dyscyplinarne i ich charakter prawny*, „Studia Prawnicze” 2004, z. 2, s. 115–116; P. Józwiak, *Odpowiedzialność... passim*.

⁴⁵ Doskonałym zobrazowaniem tego poglądu jest komentarz do art. 2 Światowego Kodeksu Antydopingowego, w którym wskazano, iż: „Prawdą jest, że zasada całkowitej odpowiedzialności jest prawdopodobnie w pewnym sensie niesprawiedliwa w konkretnym przypadku, takim jak Q., gdy sportowiec zażył lek z powodu złego oznakowania lub błędnej porady, za jaką nie ponosi odpowiedzialności – szczególnie w wypadku nagłego zachorowania w obcym kraju. Ale w pewnym sensie o podobnej »niesprawiedliwości« moglibyśmy też mówić w sytuacji, gdy u sportowca dojdzie do zatrucia pokarmowego w przeddzień ważnych zawodów. Jednakże w żadnym wypadku przepisy zawodów nie zostaną zmienione by taką niesprawiedliwość wyeliminować. Tak jak nie odłoży się zawodów do czasu poprawy stanu zdrowia sportowca, tak zakaz stosowania substancji zabronionej nie zostanie zniesiony tylko dlatego, że taka substancja została spożyta przez sportowca w sposób przypadkowy. Zmienność zawodów sportowych, tak jak zmienność życia, może powodować powstawanie różnych rodzajów niesprawiedliwości, w sposób przypadkowy lub w wyniku zaniedbania ze strony osób, których nie można pociągnąć do odpowiedzialności, czego prawo nie jest w stanie naprawić. Ponadto wydaje się, że godnym pochwały jest polityka nie naprawiania przypadkowej niesprawiedliwości wobec jednej osoby przez tworzenie międzynarodowej niesprawiedliwości wobec całej społeczności innych współzawodników. A tak stałoby się, gdyby zabronione substancje pozwalające osiągnąć lepsze wyniki były tolerowane, nawet gdyby zostały zażyte w sposób nieumyślny. Co więcej, istnieje prawdopodobieństwo, że nawet świadome naruszenie zakazu

nej za doping opiera się bowiem na tzw. zasadzie całkowitej odpowiedzialności (*strict liability*), która pozostaje w sprzeczności z zasadą *nulla poena sine culpa*. Oznacza to, że do pociągnięcia sportowca do odpowiedzialności dyscyplinarnej z tytułu dopingu wystarczające jest samo ujawnienie w jego organizmie substancji dopingowej, bez względu na to, czy sam zaaplikował sobie te środki, czy też ktoś mu je podał bez jego wiedzy i świadomości. Z tego też względu uzasadnione wydaje się stwierdzenie, iż realizowanie sportowej odpowiedzialności dyscyplinarnej z tytułu dopingu jest przykładem wyjątkowej – aczkolwiek dopuszczalnej w prawie represyjnym – odpowiedzialności obiektywnej⁴⁶.

Jedynie na marginesie warto zauważyć, iż odpowiedzialność dyscyplinarna w sporcie, w tym także za doping, jest jednym z tych nielicznych rodzajów odpowiedzialności dyscyplinarnej, gdzie do odpowiedzialności mogą być pociągnięte również podmioty zbiorowe, najczęściej kluby sportowe, działające w formie spółki kapitałowej lub stowarzyszenia, względnie spółdzielni lub fundacji. W praktyce niejednokrotnie dochodzi do sytuacji, w której to również klub ponosi negatywne konsekwencje związane z przyłapaniem zawodnika na doping, np. w postaci odjęcia punktów, które dany zawodnik zdobył, co w konsekwencji może również prowadzić do zmiany wyniku meczu⁴⁷. Bezsporne jest więc to, że pojawiają się w związku z tym problemy, związane ze strukturą deliktu

---

w wielu wypadkach pozostałoby bez kary z powodu braku dowodu działania ze świadomością winy. A nie ulega wątpliwości, że wymóg udowodnienia świadomego działania wymagałby przeprowadzenia kosztownego procesu dowodowego, który mógłby zagrozić sytuacji finansowej federacji – szczególnie tych, których budżety są niewielkie – i w ten sposób utrudnić ich walkę z dopingiem⁴⁸. Por. Komentarz do art. 2 WADC, będący dodatkiem (załącznik nr 1) do Konwencji.

⁴⁶ Nie można przy tym nie zauważyć, iż również w prawie karnym *sensu stricto* ustawodawca opiera się, choć może rodzić to pewne wątpliwości natury konstytucyjnej, na odpowiedzialności obiektywnej. Przykładem odpowiedzialności realizowanej w oparciu o reguły czystej odpowiedzialności obiektywnej jest egzekwowanie odpowiedzialności karnej wobec sprawców przestępstw popełnionych w warunkach tzw. zawinionej niepoczytalności (art. 31 § 3 k.k.). Por. szerzej T. Kaczmarek, *Spory wokół charakteru odpowiedzialności karnej sprawców przestępstw popełnionych w warunkach zawinionej niepoczytalności*, „Państwo i Prawo” 2004, z. 1, s. 35–36. Innym przykładem odpowiedzialności o charakterze obiektywnym, występującej na płaszczyźnie prawa karnego, tym razem prawa karnego skarbowego, jest tzw. odpowiedzialność posiłkowa, która opiera się nie na zasadzie winy, a na zasadzie ryzyka (art. 24). Por. szerzej T. Razowski, *Zakres podstawy faktycznej odpowiedzialności posiłkowej w prawie karnym skarbowym*, „Prokuratura i Prawo” 2010, nr 12, s. 137–145; L. Wilk, w: *Prawo karne skarbowe*, Warszawa 2009, s. 34–35; J. Sawicki, *Odpowiedzialność posiłkowa w prawie karnym skarbowym: uwagi co do zasadności jej stosowania*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Przegląd Prawa i Administracji” 2015, nr 100, t. C/1, s. 525–539.

⁴⁷ Przykładowo: złapany na zażywaniu środków dopingowych zawodnik żużlowy nie tylko został zdyskwalifikowany na rok, ale również wszystkie punkty, które zdobył w tym czasie w meczach ligowych ze Stalą Gorzów i Betardem Spartą Wrocław, zostały anulowane, co oczywiście

dyscyplinarnego klubów sportowych czy innych osób prawnych. Rozważania te przekraczają jednak ramowe obszary niniejszego opracowania⁴⁸.

Podsumowanie

Na płaszczyźnie odpowiedzialności dyscyplinarnej – niezależnie od przyjętego modelu – należy więc wyraźnie odróżnić stronę podmiotową deliktu dyscyplinarnego od jednej z przesłanek tego rodzaju odpowiedzialności, jaką jest konieczność przypisania sprawcy winy.

W prawie dyscyplinarnym *sensu largo* – co do zasady – nie znajdzie zastosowania art. 8 k.k., z którego wynika, że występki można popełnić nieumyślnie tylko wtedy, gdy ustawa tak stanowi⁴⁹. Nie ma tu bowiem katalogu przewinień dyscyplinarnych, co do których możliwość lub brak możliwości ich popełnienia jest wyraźnie określona w przepisach⁵⁰. Oznacza to, że w prawie dyscyplinarnym od strony podmiotowej do przypisania obwinionemu deliktu dyscyplinarnego wystarczająca jest zarówno umyślność, jak i nieumyślność. Tym niemniej, podobnie jak ma to miejsce w prawie wykroczeń, mogą wystąpić takie delikty dyscyplinarne, które nie dadzą się pogodzić pojęciowo z nieumyślnością i w takiej sytuacji pozostaną one bezkarne. W piśmiennictwie można odnaleźć przykłady takich zachowań, niedających się ze swej istoty pogodzić z nieumyślnością, jest to m.in. naruszenie dyscypliny służbowej polegające na umyślnym naruszeniu dóbr osobistych innego funkcjonariusza w czasie pełnienia służby (art. 135 ust. 2 pkt 10 w zw. z art. 1 ustawy o Straży Granicznej)⁵¹, uporczywe, a więc zakładające

---

wpłynęło na wynik meczu. Por. W. Ogonowski, *Oficjalnie: Patryk Dudek zawieszony na rok*, <https://sportowefakty.wp.pl/zuzel/468517/oficjalnie-patryk-dudek-zawieszony-na-rok> (dostęp 31.07.2017).

⁴⁸ Szerzej por. P. Józwiak, *Odpowiedzialność...*, s. 323 i n.

⁴⁹ Wyjątkiem w tym względzie są niektóre przepisy dyscyplinarne obowiązujące w sporcie. Przykładowo: Regulamin Dyscyplinarny Polskiego Związku Piłki Nożnej (PZPN) w art. 4 § 1 wprost wskazuje, iż odpowiedzialność dyscyplinarną ponosi się za przewinienia popełnione umyślnie, a w przypadkach przewidzianych w regulaminie, także za przewinienia nieumyślne. Oznacza to, że przepisy dyscyplinarne funkcjonujące w PZPN wprowadziły – na wzór art. 8 k.k. – zasadę, zgodnie z którą odpowiedzialność dyscyplinarną ponosi się za przewinienia dyscyplinarne popełnione umyślnie, a za delikty dyscyplinarne nieumyślne tylko wtedy, jeżeli regulamin dyscyplinarny tak stanowi. Brak takiej regulacji oznacza zaś, iż dany delikt dyscyplinarny może być popełniony jedynie umyślnie, a z tytułu nieumyślnego popełnienia czynu nie można ponosić sportowej odpowiedzialności dyscyplinarnej. Por. P. Józwiak, *Odpowiedzialność...*, s. 196–198.

⁵⁰ L. Gardocki, *Prawnokarna...*, s. 192; R. Giętkowski, *op. cit.*, s. 233; P. Józwiak, *Wina...*, s. 57.

⁵¹ R. Giętkowski, *op. cit.*, s. 232–233.

w sobie umyślność, uchylenie się od składek członkowskich w samorządach zawodowych⁵² czy też naruszenie zakazu inicjowania, stosowania i tolerowania tortur bądź nieludzkiego lub poniżającego traktowania lub karania⁵³.

Nie oznacza to jednak, iż jeżeli zachowania te przybiorą postać nieumyślności, zawsze pozostaną bezkarne. Możliwe jest bowiem, iż sprawca takiego czynu będzie pociągnięty do odpowiedzialności z tytułu innego przewinienia dyscyplinarnego, którego znamiona swoim zachowaniem wypełnił⁵⁴.

Od strony podmiotowej odpowiedzialność dyscyplinarna została więc w polskim prawie – co do zasady – uregulowana w podobny sposób, jak uczyniono to w prawie wykroczeń⁵⁵.

Niektóre delikty dyscyplinarne są sformułowane w ten sposób, iż z ich istoty nie tylko wynika, że mogą być one popełnione umyślnie, ale konieczne jest także wystąpienie u sprawcy szczególnego zabarwienia woli. Chodzi tutaj o te wszystkie zachowania, które dla wypełnienia znamion deliktu dyscyplinarnego wymagają „uporczywości” czy „złośliwości”. Przykładem może być tutaj przewinienie dyscyplinarne w postaci uporczywego nieprzestrzegania godzin urzędowania kancelarii komorniczej – zachowanie to zalicza się w literaturze do przewinień zawodowych, które mogą skutkować pociągnięciem komornika do odpowiedzialności dyscyplinarnej⁵⁶. Przez „uporczywość” rozumie się w doktrynie i orzecznictwie zachowanie długotrwałe, powtarzalne, nacechowane złą wolą i nieustępliwością⁵⁷. Uporczywość zakłada więc szczególne nastawienie

⁵² *Ibidem*, s. 233.

⁵³ P. Józwiak, *Wina...*, s. 57.

⁵⁴ Doskonałym zobrazowaniem takiego zachowania jest delikt dyscyplinarny w postaci korupcji. W piśmiennictwie przeważa przekonanie, iż takie zachowanie – podobnie jak w przypadku przestępstwa korupcji – jest karalne tylko w przypadku, gdy przybiera postać zachowania umyślnego. Zachowanie takie, jeżeli wręczającemu nie towarzyszył zamiar wpłynięcia na czynności służbowe funkcjonariusza publicznego, nie będzie mogło być uznane za delikt dyscyplinarny w postaci korupcji. Tym niemniej jednak nie oznacza to wcale, iż zachowanie takie pozostanie bezkarne. Uzasadnione wydaje się stwierdzenie – i to bez potrzeby przeprowadzania w tym zakresie szerokich rozważań – iż zachowanie takie powinno być uznane za sprzeczne z normami moralnymi, etycznymi obowiązującymi funkcjonariuszy służb mundurowych. Por. P. Józwiak, *Korupcja w sporcie jako przewinienie dyscyplinarne*, „Themis Nova” 2013, nr 2, s.188; *idem*, *Wina jako...*, s. 58.

⁵⁵ P. Józwiak, *Odpowiedzialność...*, s. 198; *idem*, *Wina jako...*, s. 59.

⁵⁶ R. Tokarczyk, *Etyka prawnicza*, Warszawa 2009, s. 261.

⁵⁷ Por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 lutego 1996 r., sygn. akt II KRN 200/95, Orz. Prok. i Pr. 1996, nr 10, postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 13 grudnia 2000 r., sygn. akt II AKz 289/00, KZS 2000, z. 12, poz. 28 oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 stycznia 2001 r., sygn. akt V KKN 504/00, OSNKW 2001, nr 7–8, poz. 57.

psychiczne sprawcy, które cechuje się pewną nieustępliwością. W takiej sytuacji przypisanie sprawcy deliktu dyscyplinarnego wymaga nie tylko umyślności w postaci zamiaru bezpośredniego, ale również dodatkowego znamienia określającego nastawienie sprawcy dotyczące pobudki lub motywu działania sprawcy.

Zaprezentowane w niniejszym szkicu rozważania mają na celu jedynie wprowadzenie do problematyki związanej ze strukturą deliktu dyscyplinarnego. Istnienie różnych modeli odpowiedzialności dyscyplinarnej powoduje, iż nie jest możliwie całościowe i w pełni wyczerpujące ujęcie tego tematu w jednym opracowaniu. Należy więc zaapelować o pilne zajęcie się tą problematyką przez doktrynę, pamiętając wszakże o tym, iż organami orzekającymi i uczestniczącymi w sprawach dyscyplinarnych są najczęściej osoby niemające wykształcenia prawniczego. Z tego też względu wyraźnie zaakcentowanie przez doktrynę konieczności uwzględniania przy przypisywaniu sprawcy określonego deliktu dyscyplinarnego również kwestii związanych ze stroną podmiotową tego rodzaju przewinień wydaje się niezwykle pożądane. Podjęcie tej problematyki w odniesieniu do konkretnych grup zawodowych czy społecznych, w których funkcjonuje odpowiedzialność dyscyplinarna, może być bowiem bardzo przydatne dla osób, które te przepisy muszą stosować w praktyce.

Literatura

- Błaszyk M., w: *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do art. 32–116, t. 2*, red. R. Załocki, M. Królikowski, Warszawa 2010.
- Bobkowski A., *Istota prawna przepisów dyscyplinarnych. Dokończenie*, „Przegląd Policyjny” 1937, nr 5.
- Bojańczyk A., Razowski T., *Konsekwencje procesowe przewinienia dyscyplinarnego będącego przestępstwem*, „Prokuratura i Prawo” 2009, nr 11–12.
- Bojarski M., *Zasady odpowiedzialności dyscyplinarnej w sporcie*, w: *Odpowiedzialność dyscyplinarna w sporcie*, red. A.J. Szwarc, Poznań 2001.
- Bougle C., *Idea równości. Studium socyologiczne* (przekład Zygmunta Poznańskiego), Lwów 1903.
- Buchała K., *Prawo karne materialne*, Warszawa 1980.
- Buchała K., Zoll A., *Polskie prawo karne*, Warszawa 1995.
- Byczyk M., Kowalewska M., *Zasady etyki zawodowej w służbach mundurowych a reguły ostrożności*, w: *Zasady etyki zawodowej w służbach mundurowych*, red. P. Józwiak, K. Opaliński, Piła 2013.
- Cieślak M., *Polskie prawo karne. Zarys systemowego ujęcia*, Warszawa 1994.

- Gardocki L., *Prawnokarna problematyka sędziowskiej odpowiedzialności dyscyplinarnej*, w: *Przestępstwo – kara – polityka kryminalna. Problemy tworzenia i funkcjonowania prawa. Księga jubileuszowa z okazji 70. Rocznicy urodzin Profesora Tomasza Kaczmarka*, red. J. Giezek, Zakamycze 2006.
- Gardocki L., *Prawo karne*, Warszawa 2015.
- Giętkowski R., *Odpowiedzialność dyscyplinarna w prawie polskim*, Gdańsk 2013.
- Gniatkowski M., *Odpowiedzialność dyscyplinarna w sporcie na tle pokrewnych rozwiązań prawnych*, „*Studia Prawnicze*” 2004, z. 1.
- Gniatkowski M., *Odpowiedzialność dyscyplinarna w sporcie – kary dyscyplinarne i ich charakter prawny*, „*Studia Prawnicze*” 2004, z. 2.
- Józwiak P., *Naruszenie zasad etyki zawodowej w służbach mundurowych jako przesłanka odpowiedzialności dyscyplinarnej w kontekście zasady nullum crimen sine lege*, w: *Zasady etyki zawodowej w służbach mundurowych*, red. P. Józwiak, K. Opaliński, Piła 2013.
- Józwiak P., *Zasada nullum crimen sine lege w postępowaniu dyscyplinarnym*, w: *Nullum crimen sine lege*, red. I. Sepioło, Warszawa 2013.
- Józwiak P., *Odpowiedzialność dyscyplinarna w adwokaturze – de lege lata i de lege ferenda*, w: *Postępowania dyscyplinarne w wolnych zawodach prawniczych. Model ustrojowy i praktyka*, red. A. Bodnar, P. Kubaszewski, Warszawa 2013.
- Józwiak P., *Korupcja w sporcie jako przewinienie dyscyplinarne*, „*Themis Nova*” 2013, nr 2.
- Józwiak P., *Odpowiedzialność dyscyplinarna w sporcie*, Poznań 2014.
- Józwiak P., *Wina jako przesłanka odpowiedzialności dyscyplinarnej w służbach mundurowych*, w: *Wina w prawie dyscyplinarnym służb mundurowych*, red. P. Józwiak, W. Kozielowicz, K. Opaliński, Piła 2015.
- Józwiak P., *Odpowiednie stosowanie w postępowaniu zawodowym lekarzy przepisów Kodeksu karnego*, w: *Medyczne prawo karne*, red. T. Gardocka, D. Jagiełło, Warszawa 2016.
- Józwiak P., *Odpowiednie stosowanie w sprawach dyscyplinarnych policjantów niektórych instytucji wykształconych w prawie karnym*, w: *Odpowiednie stosowanie przepisów innych ustaw w sprawach dyscyplinarnych w służbach mundurowych*, red. W. Kozielowicz, P. Józwiak, K. Opaliński, Piła 2017.
- Kaczmarek T., *Spory wokół charakteru odpowiedzialności karnej sprawców przestępstw popełnionych w warunkach zawinionej niepoczytalności*, „*Państwo i Prawo*” 2004, z. 1.
- Kardas P., *Przewinienie dyscyplinarne o charakterze ciągłym*, „*Rejent*” 2010 (wydanie specjalne „Odpowiedzialność dyscyplinarna notariusza”).

- Korczyński D., *Wina jako przesłanka odpowiedzialności dyscyplinarnej funkcjonariuszy służb mundurowych*, w: *Węzłowe problemy prawa dyscyplinarnego w służbach mundurowych*, red. P. Józwiak, K. Opaliński, Piła 2012.
- Kozielewicz W., *Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziów. Komentarz*, Warszawa 2005.
- Kozielewicz W., *Stosowanie prawa karnego materialnego i procesowego w postępowaniu dyscyplinarnym w sprawach sędziów (zarys problematyki)*, w: *W kręgu teorii i praktyki prawa karnego. Księga poświęcona pamięci Profesora Andrzeja Wąska*, red. L. Leszczyński, E. Skrętowicz, Z. Hołda, Lublin 2005.
- Kozielewicz W., *Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziów, prokuratorów, adwokatów, radców prawnych i notariuszy*, Warszawa 2012.
- Królikowski M., Zawłocki R., *Prawo karne*, Warszawa 2015.
- Krzemiński Z., *Etyka adwokacka. Teksty, orzecznictwo, komentarz*, Warszawa 2008.
- Kubiak J.R., Kubiak J., *Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziów*, „Przeгляд Sądowy” 1994, nr 4.
- Leoński Z., *Odpowiedzialność dyscyplinarna w prawie Polski Ludowej*, Poznań 1959.
- Maj S., *Postępowanie dyscyplinarne w służbach mundurowych*, Warszawa 2008.
- Makarewicz J., *Prawo karne ogólne*, Kraków 1914.
- Marek A., Konarska-Wrozsek V., *Prawo karne*, Warszawa 2016.
- Melichar A., *Uwagi odnośnie zmiany przepisów U.S.P o odpowiedzialności dyscyplinarnej*, „Czasopismo Sędziowskie” 1937, nr 5.
- Pohl L., *Prawo karne. Wykład części ogólnej*, Warszawa 2012.
- Razowski T., *Zakres podstawy faktycznej odpowiedzialności posiłkowej w prawie karnym skarbowym*, „Prokuratura i Prawo” 2010, nr 12.
- Sawicki J., *Odpowiedzialność posiłkowa w prawie karnym skarbowym: uwagi co do zasadności jej stosowania*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Przegląd Prawa i Administracji” 2015, nr 100, t. C/1.
- Siuchniński A., Ramotowska I., *Problematyka zbiegu realnego przewinień dyscyplinarnych w orzecznictwie sądów dyscyplinarnych w 2006 r.*, w: *Orzecznictwo Sądu Najwyższego w sprawach dyscyplinarnych 2006*, Warszawa 2007.
- Stelmachowski A., *Zarys teorii prawa cywilnego*, Warszawa 1998.
- Szczygieł G.B., *Kara dyscyplinarna umieszczenia w celi izolacyjnej a standardy międzynarodowe*, w: *Aktualne problemy prawa karnego, kryminologii i penitencjarystyki. Księga ofiarowana Profesorowi Stefanowi Leleńtalowi*, red. K. Indekci, Łódź 2004.
- Szwarc A.J., „Karny” charakter odpowiedzialności dyscyplinarnej w sporcie, w: *Rozważania o prawie karnym. Księga pamiątkowa z okazji siedemdziesięciolecia urodzin Profesora Aleksandra Ratajczaka*, red. A.J. Szwarc, Poznań 1999.

- Szwarc A.J., *Znaczenie i problemy odpowiedzialności dyscyplinarnej w sporcie*, w: *Odpowiedzialność dyscyplinarna w sporcie*, red. A.J. Szwarc, Poznań 2001.
- Śliwiński S., *Prawo karne materialne*, Warszawa 1946.
- Świda W., *Prawo karne*, Warszawa 1989.
- Tokarczyk R., *Etyka prawnicza*, Warszawa 2009.
- Wilk L., Zagrodnik J., *Prawo karne skarbowe*, Warszawa 2009.
- Wróbel W., Zoll A., *Polskie prawo karne*, Kraków 2010.
- Wróbel W., *Wina i zawinienie a strona podmiotowa czynu zabronionego, czyli o potrzebie posługiwania się w prawie karnym pojęciem winy umyślnej i winy nieumyślnej*, w: *Przestępstwo – kara – polityka kryminalna. Problemy tworzenia i funkcjonowania prawa. Księga jubileuszowa z okazji 70. Rocznicy urodzin Profesora Tomasza Kaczmarka*, red. J. Giezek, Zakamycze 2006.
- Zawadzki K., *Kara łączna w postępowaniu dyscyplinarnym*, „Palestra” 1968, nr 2.
- Zielińska E., *Odpowiedzialność zawodowa lekarza i jej stosunek do odpowiedzialności karnej*, Warszawa 2001.
- Zieliński M., *Wykładnia prawa. Zasady, reguły, wskazówki*, Warszawa 2010.

SOME PROBLEMS OF THE SUBJECTIVE DISCIPLINARY TORT

Summary

The subject of this article is the subject matter of the subjective disciplinary tort. The aim of the article is to determine the legal nature and structure of the disciplinary tort. Attaining such an aim requires answering a question whether disciplinary responsibility is a kind of a contractual responsibility (therefore it is a responsibility incorporated in the private law) or whether it is an implementation of a task commissioned by state, realization of state penalty law (hence it is a responsibility of a public legal nature). The study discusses the fundamental assumptions related to sport disciplinary torts of the *largo sense* (in the broad sense).

Keywords: disciplinary responsibility, disciplinary sanctions, disciplinary tort, subjective side